

mösterd

pittig tijdschrift met aandacht voor Milieuzorg Op School

De draagkracht
van de aarde

nr. 23, november 2013

HET ECOSYSTEEM AARDE, ONS KAPITAAL!

KASTEEL WORDT DUURZAME LEERPLAATS VOOR KINDEREN

OPWAARDERING DOOR CREATIEF HERGEBRUIK

KASTEEL WORDT DUURZAME LEERPLAATS VOOR KINDEREN

Freinet basisschool Klimop uit Oostkamp geeft pedagogische visie ruimtelijk vorm

Op één van de eerste warme en zonnige dagen na de lange winter van 2013 zak ik af naar Freinet basisschool 'Klimop' in Oostkamp. Tien jaar geleden heeft een moedig en vastberaden team van leerkrachten, ouders, vrijwilligers en kinderen het kasteel "Macieberg", dat toen een ruïne was, verbouwd tot een duurzaam schoolgebouw. Aan het kruispunt van de Fabiolalaan en de Loppemsestraat kun je door de smeedijzeren spijlen van het toegangshek al een glimp opvangen van het kasteel dat met Amerikaanse eik, tamme kastanje en esdoorn is omgeven. Via de parking, verscholen achter een beukenhaag, langs de kruiden-

tuin en een goed bewaarde serre, bereik ik het secretariaat en de leraarskamer. Vroeger waren dat schapenstallen. Daar heb ik een afspraak met Klaas Mulder, coördinator van de school, en met Filip Vlaeminck, de architect die de duurzame verbouwingen

zo'n 10 jaar geleden aanpakte. We zetten ons op een bankje naast de schapenstal met een mooi uitzicht over de prachtige tuin rondom het kasteel. Her en der zijn jongeren bezig met het onderhoud.

Kasteeltuin

Het onderhoud van de kasteeltuin van 4 ha hebben we aanvankelijk onderschat. In het begin probeerden we dat samen met de ouders te doen, maar het domein haalt je na verloop van tijd in. Sinds 5 jaar doen we een beroep op BuSO Huize Tordale vzw uit Torhout. De school betaalt hen enkel de kosten die

het onderhoud met zich meebrengt, plus de vervoerskosten. Met hun begeleider komen ze een tweetal dagen per week het kasteelpark onderhouden. Zo leren de jongeren werken met de machines en wordt hen een gepaste werkhouding bijgebracht. De samenwerking loopt fantastisch. De jongeren uit Tordale

en onze kinderen leren elkaar bovendien kennen. Voor de veiligheid worden alle activiteiten stilgelegd tijdens de speeltijden. De leerkrachten beseften al snel dat ze in een enorm bevoorrechte situatie waren terechtgekomen, met een uniek gebouw omgeven door een prachtige tuin.

Op zoek

De onafhankelijke Freinet basisschool 'Klimop' huurde vroeger gebouwen van het gemeenschapsonderwijs in Sint-Andries. Toen werd het huurcontract opgezegd en hadden we de keuze: aansluiten bij het gemeenschapsonderwijs of onafhankelijk blijven. Na lange en moeilijke besprekingen kozen we voor onafhankelijkheid, ondanks de gebouwenproblematiek. We moesten dan wel op zoek naar een nieuw gebouw,

“Het gebouw moet een belevingswereld worden, waarin kinderen leren vanuit een zinvolle context, een plaats waar ze leren door te doen.”

want we stonden letterlijk op straat. In Brugge was alles te duur ofwel was er te weinig buitenruimte voor de kinderen. Een architect vergezelde ons bij de bezoeken om mogelijkheden en hindernissen op voorhand in te schatten. We vonden een tijdelijk onderkomen in een voormalig jongeren centrum met een veel te kleine speelplaats. Er was zelfs geen teamlokaal. Een grote garage en een kippenhok werden gebruikt als klaslokaal.

Zinvolle context

En toen ontdekten we kasteel Macieberg (1700). Het kasteel stond al lang leeg. Klimop kocht het kasteel met 70% overheids-geld.

De grote vraag was: “Hoe maak

“Het is belangrijk dat de architect verstaat waarover het gaat en zich betrokken voelt bij de pedagogische uitgangspunten van de school.”

je nu in een hoog tempo van een kasteel een schoolgebouw?”

Al snel beseften we dat er ruimte te kort was om alle klassen een plek te geven. Stedenbouwkundig moest het kasteel bovendien in zijn huidige vorm behouden blijven. Uitbreiden was niet mogelijk. Dus moesten we de ruimte binnenin optimaal benutten. Het gebouw moest een belevingswereld worden, waarin kinderen leren vanuit een zinvolle context. Een plaats waar ze leren door te doen, door alle kanten van iets te bekijken en te onderzoeken, dingen te manipuleren, zelf op zoek te gaan. Kinderen, ouders en leer-

krachten maken immers samen school. Die aspecten wilden we ook graag zien en voelen in de architectuur van de school.

We hadden nu de mogelijkheid om zelf een school in te richten en daarvan wilden we optimaal gebruikmaken. Het pedagogisch team vertrok samen met enkele ouders op prospectie door Vlaanderen en Wallonië, gewapend met camera's, foto-toestellen en notitieboekjes om leuke ideeën te sprokkelen. We hadden niet alleen aandacht voor de inrichting van de bezochte scholen, maar ook voor de materiaalkeuze. Dat is inherent aan onze schoolvisie.

Waar vind je de duurzame architect?

Op de website van de Groene Gids of Memogids (www.memogids.be) vind je een lijst van architecten, aannemers en leveranciers die zich ertoe verbinden milieuvriendelijke toepassingswijzen na te streven. Wanneer het Vibe-logo naast hun naam staat, werken ze volgens de basisprincipes van Vibe (zie daarvoor www.vibe.be).

Op www.vibe.be vind je een uitgebreide ledenlijst van architecten en aannemers die bio-ecologisch bouwen.

Een interessante bron van partijen die met energiezuinige projecten ervaring hebben is de ledenlijst van het passiefhuisplatform (www.passiefhuisplatform.be).

Bekijk ook de website van de Bond Beter Leefmilieu. Verscheidene architecten en aannemers hebben er het Energiecharter ondertekend dat energiezuinig bouwen voorschrijft. (www.bond-beterleefmilieu.be/klimaatnet/)

Jürgen Loones, coördinator Educatie voor Duurzame Ontwikkeling, LNE

Werkgroep Macieberg

Een van de laatst bezochte locaties was een Ardens kleuterschooltje in Henri Chapelle. Elke klas had er zijn eigen “praatronde”. De overige ruimtes waren gemeenschappelijk, maar kon je indien nodig akoestisch en visueel afsluiten. Als we dat konden toepassen in ons kasteel, zouden we heel wat ruimte winnen. De leerkracht verloor dan wel een stuk privacy en de beslotenheid van het eigen klaslokaal. Werkgroep Macieberg werd in het leven geroepen om alle ideeën te centraliseren en uitgangspunten te formuleren. Enkele mensen uit de

werkgroep berekenden of dit alles wel financieel haalbaar was. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat je na een aantal jaar moet stoppen, omdat je het niet meer kunt afbetalen.

De kinderen kregen de tijd om na te denken over hun wensen. Ze maakten tekeningen en maquettes. Ook de ouders van Klimop hebben we al zeer snel ingeschakeld in het hele proces. Alle klassen bezochten de ruïne die het kasteel op dat moment was. Sommigen hebben in de tuin overnacht in tentjes om alles goed te bekijken en de sfeer te voelen.

Voorstellen van de kinderen:

- de mogelijkheid om zich terug te trekken
- een praatronde per klas
- elk kind een eigen plekje
- kleurig, fleurig, veel licht
- mogelijkheid tot spelen, ook bij slecht weer
- zowel binnen als buiten mag het spannend en avontuurlijk zijn, overal natuur.

Eigen nest

Het gebouw is uiteindelijk niet ingedeeld in aparte klaslokalen. Er zijn veel gemeenschappelijke ruimtes met eigen plekjes, hoekjes en torenkamertjes waarin de kinderen zich kunnen terugtrekken. Er zijn kijkgaten om visueel contact te kunnen houden met elkaar. De praatrondes zijn het vertrekpunt van het dagelijks onderwijs. Hiervoor werd voor elke groep een ruimte voorzien, de kinderen noemen

De kinderen kregen de tijd om na te denken over hun wensen. Ze maakten tekeningen en maquettes. Ook de ouders van Klimop hebben we al zeer snel ingeschakeld in het hele proces.

het “hun nest”, een plek van een groep waar geen andere groep in mag. Ook na de speeltijd kan iedere groep zich even terugtrekken in de eigen praatronde voor het koek- en sapmoment. Het nest is ook ideaal om ieder-

een weer rustig te krijgen en om afspraken te maken.

Op de benedenverdieping hebben we gekozen voor vloerverwarming. De kleuters kregen er hun leefruimtes omdat zij veel op de grond spelen.

Pedagogisch model vormgeven

Architect Filip, die toen kinderen bij ons op school had, heeft met zijn kennis i.v.m. duurzaam bouwen en verbouwen mee zijn schouders gezet onder het project. Het is belangrijk dat de architect begrijpt waarover het gaat en zich betrokken voelt bij de pedagogische uitgangspunten van de school. Het gaat hier immers niet over een bedrijf of een kantoor, maar over een plaats waarin dagelijks 200 mensen leven, ontdekken, experimenteren, exploreren... Het pedagogische model vertaald

krijgen in de keuzes die gemaakt worden bij de inrichting van het schoolgebouw is niet gemakkelijk. Aan de buitenkant van het kasteel mocht niets worden veranderd. Maar binnenin mochten we doen wat we wilden. Kinderen en leerkrachten mochten

onbegrensd ideeën spuien. Of iets realiseerbaar was, was niet hun maar mijn probleem, zegt Filip. Het gebouw was een ruïne. Alleen de buitenmuren stonden er nog. Het dak was slecht. Het gebouw was helemaal ontmanteld binnenin. De trap stond er

nog wel. Er zaten grote gaten in de houten vloeren van de verdiepingen. In het gebinte zat houtzwam. Het hele gebinte moest weg. Er moest een heel nieuw dak op. Maar bij de daken van de torentjes is enkel het hout behandeld.

Uitdaging

Eén van de grootste uitdagingen was het kasteel perfect te isoleren. De bestaande buitenschil bleef zoals ze was en we maakten een goed isolerende, winddichte binnenschil. In de vloer is polyurethaan gespoten, tegen de wanden is een binnenwand gezet op 20 cm van de buitenmuur. De ruimte ertussen werd dan vol geblazen met papiervezels. Deze cellulose-isolatie werd volgens een energiearm recyclageproces uit Belgisch krantenpapier vervaardigd. Een mengeling van boorzout en natriumfosfaat beschermt de papiervlokkenisolatie tegen ontvlambaarheid, schimmels en ongedierte. Met vrijwilligers hebben we heel het dak afgeplakt, geïsoleerd en winddicht gemaakt. De vloeren van de verdieping werden opgebouwd uit gelamineerde houten spanten waarop een staalplaat werd gelegd, dan een betonlaag. Het geheel werd afgewerkt met onderhoudsvriendelijke, isolerende linoleum. De onderkant werd geïsoleerd (warmte en geluid) en nadien afgewerkt met gyproc.

We hebben overal spaarlampen. In de gangen en trappen gaat het licht aan en uit met bewegingscensoren. Beneden is de centrale bediening, waarmee de laatste

die het gebouw verlaat alles kan uitschakelen. Ieder hoekje en kantje in het gebouw werd benut. En altijd werd er rekening gehouden met de

brandveiligheid. Het torenkamentje moest bijvoorbeeld twee toegangswegen krijgen. De kelder werd verder uitgediept en is dus ook een extra ruimte.

Duurzaam bouwen

Duurzaam bouwen is duurder, maar je wint die meerkost na een aantal jaren sowieso terug. Ons elektriciteitsverbruik is enorm gedaald sinds we zonnepanelen hebben en alleen spaarlampen gebruiken.

De verwarmingskosten zijn laag door de uitstekende isolatie van het gebouw. Het waterverbruik is meer dan gehalveerd door het gebruik van regenwater voor de toiletten. Alle sanitaire gedeeltes per verdieping werden centraal boven elkaar geplaatst. Zo is er maar één centrale af- en toevoer nodig.

“Duurzaam bouwen is duurder, maar je wint die meerkost na een aantal jaren sowieso terug.”

De elektrische bedrading en de aansluitingen van verlichting en stopcontacten zijn modulerbaar. De bedrading ligt in kabelgoten aan het plafond zodat aanpassing aan verschillende noden mogelijk is. We hebben binnen veel glas gebruikt, zodat je niet het gevoel krijgt in afgesloten ruimten te zitten. Ruimten kunnen vergroot en afgesloten worden met schuifdeuren. Deuren zijn beschilderd met bordverf. Je kunt er met krijt op schrijven. Alle wanden werden afgewerkt met FSC-gelabeld dennenhout dat alleen onderhouden wordt met natuuroliën. De ouders die poetsen weten welke milieuvriendelijke producten ze mogen gebruiken op welke ondergrond.

Hoe herken je de duurzame architect?

De duurzame architect...

- is een vertrouwenspersoon die luistert naar de (ecologische) wensen van de school en ze ook uitvoert
- creëert een omgeving die de behoeften en de gevoelens van de schoolpopulatie weerspiegelt
- betreft de leerlingen en het lerarenkorps bij het bouwproces
- voelt zich medeverantwoordelijk voor het project, denkt actief mee en doet gedurfde voorstellen
- kent zijn/haar vak op conceptueel en technisch vlak (om dat te weten: bekijk enkele van zijn/haar realisaties)
- heeft voldoende kennis van compact bouwen, met het juiste evenwicht tussen open en gesloten vlakken, van isoleren en hoe isolatie op de juiste wijze te plaatsen, van passieve technieken
- weet hoe je koudebruggen en kieren vermijdt en milieuvriendelijke bouwmaterialen integreert
- houdt rekening met de context en de buurt (integratie en aansluiting op de omgeving)
- houdt rekening met de mogelijkheid dat noden kunnen wijzigen in de toekomst
- maakt een duidelijke afweging tussen de investeringskost en de werkingskost van de gebouwen
- kent de regio, de ondergrond, plaatselijke vaklui, de stedenbouwkundige dienst en plaatselijke reglementen
- houdt de andere spelers tijdens het proces bij de les en inspireert en stimuleert hen om alles met een goede zorg uit te voeren

Jürgen Loones, coördinator Educatie voor Duurzame Ontwikkeling, LNE

Betrokkenheid en engagement

De schoolraad, met twee leerlingen van elke klas, komt iedere week vrijdag samen om klasoverschrijdende zaken te behandelen. De raad wordt begeleid door een ouder of iemand van het team. De kinderen van 5/6 proberen de raad te leiden en het verslag te maken. Tijdens de verbouwingen was de inrichting een wekelijks puntje op de agenda. Onderwerpen die ter

sprake komen op de leerlingenraad, komen ook aan bod op de wekelijkse teamvergadering. Zo werd het een project dat door iedereen werd gedragen.

Verantwoording

Het is niet altijd gemakkelijk, om na de 1001 ideeën die mensen hebben, te komen tot een gezamenlijk concept. Meestal kwamen we tot een consensus. De ouders die betrokken waren bij het hele proces, zijn ondertussen de school uitgegroeid. Wat je dan wel merkt, is dat je de “nieuwe” ouders moet uitleggen waarom er destijds bepaalde keuzes werden gemaakt. We proberen de laatste jaren die zaken duidelijk op papier te zetten, om de discussies uit het verleden niet telkens opnieuw te moeten voeren. Bepaalde beslissingen worden voortdurend opnieuw in vraag gesteld. We moeten telkens weer onze visie verantwoorden: waarom gebruik van natuurverven, waarom het hout van de ramen niet

behandelen. Maar ook de aankoop van biosapjes en koeken en het wegbranden i.p.v. bespuiten van onkruid... We hebben heel wat werkgroepen. De verantwoordelijken van die werkgroepen komen maandelijks samen om dingen op elkaar af te stemmen of te tonen waar elke werkgroep mee bezig is. Op die plek komen die discussies opnieuw naar boven. Een ouder heeft bijvoorbeeld een gratis aanbod van verf, maar het is geen natuur-

“Voor de kinderen die nu instromen is het gebouw zoals het er nu staat een evidentie. Het is dus belangrijk, op bepaalde momenten, alles opnieuw te duiden.”

verf. Waarom neem je dat niet aan? Het kost de school bijna niets? Waarom betaalt de school dan geld voor de natuurverf? Vooral voor de mensen die het hele proces niet hebben meegemaakt proberen we alles te bundelen in één document. Hetzelfde verhaal zien we bij de leerlingen. De kinderen die toen kleuter waren zijn nu bijna allemaal weg. Voor de kinderen die nu instromen is het gebouw zoals het er nu staat een evidentie. Dus is het ook voor hen belangrijk, op bepaalde momenten, alles opnieuw te duiden.

Milieuzorg Op School

Veel ouders en kinderen voelen zich aangetrokken door het mooie, kindvriendelijke domein. Maar wat uiteindelijk primeert is het pedagogisch project

dat wij hier willen realiseren. Een mooi domein biedt natuurlijk meer mogelijkheden. Al onze leerkrachten zijn heel actief met MOS bezig. Het groe-

ne gedachtegoed en de MOS-groep hebben we meegebracht van de vorige locatie. Zo'n domein leent zich daar uiteraard uitstekend toe. Nu de verbouwingen al een tijdje achter de rug zijn, is de MOS-groep toch nog constant op zoek naar nieuwe dingen, meestal niet naar de meest voor de hand liggende. Misschien heeft het verbouwingsproces die dynamiek wel aangezwengeld? Geregeld komen er scholen op bezoek die inspiratie zoeken voor de inrichting van hun eigen schoolgebouwen. We willen een modellschool zijn om anderen te inspireren. We willen EEN voorbeeld zijn, niet HET voorbeeld.

Kiezen vanuit je pedagogische visie

Het is zeer belangrijk om een architect te vinden die voeling heeft met het schoolproject en dat kan vertalen naar de inrichting van het gebouw. Het hele proces is een groeimoment geweest voor het pedagogisch team. Individuele visies moesten worden gebundeld, klassieke denkpatronen losgelaten. Het verliep met vele ups en enkele downs waar het pedagogisch team versterkt is uitgekomen. Tijdens de verbouwing was het zeer belangrijk om de vinger aan de pols te houden wat de opvolging van de werken betreft. Een voortdurende controle van onze pedagogische plannen was een noodzaak. Ook de prioriteitenlijst moesten we in 't oog houden, zodat het schaarse geld niet opging aan minder belangrijke dingen. Trouw blijven aan de keuzes die je vanuit je pedagogische visie maakt, loont zeker de moeite.

Kris Fostier

